

Traditsioonilise käsitöö uurimine: toob mineviku tänapäeva ja loob tulevikku

Patrick Dillon

„Rahvusliku käsitöö uurimine: sihid ja meetodid kõrghariduses” – sellist pealkirja kandis Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakonna korraldatud pärandtehnoloogia konverents. Konverents, mis ühtlasi tähistas osakonna 25. aastapäeva, toimus 12.–13. novembril 2019 Viljandis ning seda toetas Põhjamaade Ministrite Nõukogu kõrghariduse programm Nordplus. Üritus moodustas rahvusliku käsitöö osakonna organiseeritud „rahvusvahelise nädala” tuumiku, mille käigus toimusid kohtumised Eesti, Soome, Rootsi ja Norra kõrgkoolide esindajatega Nordplusi projekti raames ning ajakirja Studia Vernacula rahvusvahelise toimetuse iga-aastane kokkusaamine. Ühiselt külastati Tartu ja Viljandi muuseume ning igal aastal peetavat mardilaata Tallinnas. Konverentsist võttis osa üle saja inimese, paljud Eestist, kuid osalejaid oli ka Soomest, Saksamaalt, Ungarist, Iirimaalt, Lätist, Norrast, Rootsist, Tadžikistanist, Ühendkuningriigist ja Ameerika Ühendriikidest.

Konverents on kokkusaamine, kus jagatakse ideid ja vaatenurki: läbi kriitiliste arutluste, erialäülise mõttevahetuse, konsensuse ja mõnikord ka eriarvamuste luuakse teadmine ja arusaam. Ebaõiglane oleks keskenduda ainult mõnedele ettekannetele ja jätta kõrvale teised, kuid mahupiirangud ei võimalda siiski kõiki kommenteerida. Seetõttu püüan valikulisust pigem vältida, teemasid koondada ning tuua esile läbivaid seoseid. Esinejaid ma nimeliselt ei nimeta, küll aga mõningaid organisatsioone, samuti mitmeid ettekannetes toodud näited. Tegu on minu üldistava tõlgenduse ja sünteesiga konverentsil toimunud. Lugejad, kel ettekannete vastu lähem huvi, saavad nendega tutvuda konverentsi veebilehel <https://sisu.ut.ee/craftconference2019/lectures>.

Akadeemilises maailmas kuulusid käsitöö ja traditsioonid kunagi antropoloogide, folkloristide ja muuseumikuraatorite pärusmaale, kuid nüüdsel ajal hõlmab pärimuskäsitöö uurimine mitmeid ainevaldkondi ning seostub alles kujunemisjärgus olevate valdkondadega, nagu kultuuripärand, turism, konserveerimine ja jätkusuutlikkus. Kasvav huvi rikastab nii pärandkultuuri ainekust kui ka teisi valdkondi, mis sellega nüüdsel ajal seostuvad.

Foto 1. Üks konverentsi peasinejatest Alexander Langlands osutas „käsitöö” mõiste tänapäevasele populaarsusele ja laiale kasutusväljale. Eilve Mangluse foto.

Ilmuvad uued perspektiivid ja vanemad teemad saavad uue käsitluse ning hinnatakse ümber.

Olla praktiseeriv käsitöeline tähendab kuuluda „siseringi”, töötada tööriistade ja materjalidega ning luua kogemuste, teadmiste ja oskuste ainulaadset kogumit valitsedes vajalikke või esteetilisi esemeid. Siseringis olija jaoks on protsess ja oskused tervik, valmiv ese on valmistaja enda jätk (sealt ka mõiste *craft*¹ sisu). Kuid selleks, et lasta end käsitöö tegemisest ja valmivatest esemetest kaasa haarata, ei ole tingimata vaja sisingi kuuluda. Palju inimesed, kes uurivad pärimust ja käsitööd, ei praktiseeri seda ise. Nende „oskus” peitub nende teadmistes, nende loodud seostes ja nende poolt „voolitud” argumentide abil antavas toes, ettekannetes ja uurimustes, kõigis „hea töö” esiletõstmist võimaldavates tegevustes. Inimesed, kes on traditsioonilise käsitöö „sees”, kuid ei praktiseeri ise, ei pea olema ainult teadlased, nad võivad teiste käe läbi käsitööna valminud esemeid kasutada omakorda millegi kauni loomiseks (näiteks muusikud) või tegutseda mõnel teisel valmistamisega seotud alal (kunstnikud, disainerid).

Väike, kuid kasvav hulk inimesi teeb ise käsitööd ning ka käsitöö vallas teadustööd enda või teiste praktilise töö kohta. Rohkem on kuraatoreid, konservaatoreid, säilitajaid ja renoveerijaid, kes enamasti töötavad muuseumides

1 Vanainglise keelest pärinev sõna on mitmetähenduslik: *craft* tähendas jõudu ja võimekust, samuti talenti, oskust, võimet ja professiooni, kuid ka valskust ja pettust (<https://germanic.ge/en/ang/word/craft/>). – Tõlkija märkus.

ja pärandkultuuri valdkondades. Neil inimestel on nii tugev teadustöö baas kui ka kõrgelt välja arendatud käsitööoskused.

Kõrgemad õppeasutused peavad suutma kasvavat vajadust rahuldada. Vajadused on mitmekesised, sest traditsiooniline käsitöö on seotud kohaliku kultuuriga ning erineb riigiti ja regiooniti ainese ning konteksti poolest. Võib väita, et alus kõrgharidusele tuleb panna juba kooliõpingute käigus, tutvustades noortele selliseid kontseptsioone nagu kultuur, pärand, traditsioon ja oskus ning nendevahelisi seoseid. Paljudes maades midagi seesugust ei toimu.

Traditsioon eeldab järjepidevust, teadmise põlvkonnalt põlvkonnale edasiandmist. See tekitab kaks suurt, üksteisest sõltuvat küsimust: esiteks, mida pidada järjepidevuseks, ning teiseks, kuidas vormida traditsioon kui minevikku vaatav kontseptsioon ümber tulevikule suunatud lähenemiseks?

Nüüdseks on tekkinud äratundmine, et muutumine on inimtegevuse määravaim tunnusjoon. Järjepidevus ei ole staatiline, vaid pigem järkjärguline kasvamine. Protsess ja väljund võivad näida läbi aja samasugused, kuid näiline järjepidevus peidab endas tervet müriaadi kohendusi, kohandusi, leidlikkust, takistuste ületamist, isiklike eelistusi ja muud sarnast. Traditsioonilise käsitöö uurija peab tungima „kesta alla”, harutama lahti eseme ja tema looja eluloo ning mõistma nende muutuvat konteksti. Siinkohal osutuvad ajaloo uurija ja antropoloogi oskused väga väärtuslikuks.

Mida enam me tunneme esemete valmistamise ajaloolist tausta ja tollaseid sotsiaalmajanduslikke ning kultuurilisi olusid, seda suurem on nii esemete kui ka neid puudutavate dokumentide pärandväärtus. Nagu varemgi märgitud, on tänapäevani säilinud traditsiooniline käsitöö pidevas järkjärgulises muutumises. Siiski on hulgaliselt käsitööoskusi ka unarusse jäänud. Paljud neist olid seotud eel- või pooltööstusliku põllumajandusega ning on nüüdseks tähtsuse minetanud käsitööndusliku tootmise harud. Paljud neist on kadunud; mõned on turutingimuste muutudes ja nõudmise tekkimisel taas kasutusele võetud. Oskused on tulnud uuesti omandada. Taasloodud ese võib välimuselt sarnaneda oma eelkäijatega ning kanda endas ajalooliste tootmisviiside jälgi, kuid tootmise ja kasutuse kontekst on muutunud. Kõrgkoolide rolli selles ei ole lihtne üldistada – teadmiste jagajana turgutavad nad huvi ja mõjutavad seega nõudlust traditsioonilise käsitöö järele. Mõned neist pakuvad taaselustatud oskuste õppimiseks kursusi, nagu näiteks Kagu-Norra Ülikool (Universitetet i Sørøst Norge), kus valmistatakse traditsioonilist vanutamisvarustust ja tehnoloogiat kasutades tihedat veekindlat villast kangast *wadmal*².

2 Eesti k *vatman* 'kodukootud vanutatud täisvillane riie' (<http://www.eki.ee/dict/ekss> > *vatman*). – Tõlkija märkus.

Vajadus kindlate oskuste ja toodete järele võib tekkida pärandi taastamise eesmärgil. Siis on oluline „autentsus”, mis omakorda nõuab tähelepanu keskendamist ajaloolistele detailidele. Säilinud artefaktide uurimine võib anda võimaluse avastada mõned valmistamise saladused, mis aitavad täpsustada olemasolevaid kirjalikke allikaid. Tähelepanu vajab ka toorainete ajalooline ja vajaduspõhine kontekst. Võtame näitena villa. Tekstiilitöötlemise oskused kujunesid kohapeal saadaoleva lambavilla baasil, kuid aja jooksul muutus peetavate lammaste valik – osaliselt ka vastusena villa kasutatavate käsitööliste esteetilistele ja praktilistele valikutele. Tööstusliku kangatootmise teke lõhkus selle vastastikuse seose märkamatult muutuva kohaliku kangatootmistraditsiooni ja lambatõugude vahel. Indiana Ülikooli uurimused on näidanud vajadust siduda pärandtõugude säilitamine traditsiooniliste villakasutuse viiside taaselustamisega.

Üha enam peetakse pärandkultuuri ja traditsioone rahvusliku eneseteadvuse osadeks ning käsitööd nähakse kui vahendit selle elushoidmiseks. Pärandkäsitöö alane kõrgharidus pakub raamistiku traditsiooni kui dünaamilise kultuuriprotsessi üle arutlemiseks ning analüütiliseks käsitlemiseks keskkonna ja ühiskonna vaatepunktist nii kohalikul, rahvuslikul kui ka ülemaailmsel tasandil.

Silla loomine mineviku ja tuleviku vahele on Viljandi rahvusliku käsitöö osakonna, nagu teistegi konverentsil esindatud kõrgkoolide oluline ülesanne. Ühest küljest tähendab see haridusliku taristu pakkumist praegu heas seisus olevate käsitööharude oskuste järgmisele põlvkonnale edasiandmiseks, et tagada piisava hulga praktikute juurdekasv. Teisalt on vaja toetada ka käsitööharusid, mis on jõudmas riskantsesse seisus käsitööliste väheneva hulga, piiratud õpivõimaluste ja/või oskuste ning teadmiste edasiandmise viisi puudumise tõttu.

Minevikku on keeruline üksikasjalikult taastada, kuid sama suurt väljakutset pakub ka tuleviku ennustamine. Käsitööd puudutavad tulevikku suunatud lähenemisviisid keskenduvad suuresti eeldatavale nõudlusele. Pärandkultuuri jaoks on tegu üsna otsese seosega, sest tulevik on mineviku lineaarne pikendus ulatuses, mille osas kultuuripärandi väärtus on teada ning vajadus selle säilitamise, restaureerimise, renoveerimise ja taasloomise järele on ennustatav. Kursuste pakkumisega rahuldavad kõrgkoolid seda vajadust.

Kuid uute võimaluste avanemisel, kus pärandit taasesitatakse kunstis, arhitektuuris, disainis ja elustiilis, ei ole kõrgkoolide rolli enam nii lihtne määratleda. Keskmes ei ole sedavõrd otstarve kui väljendus, s.t käsitöö oma ajalooliste ja kultuuriliste assotsiatsioonidega, esitatuna kaasaegses kontekstis. Traditsioon võtab uue suuna. Mõnikord seatakse kahtluse alla isegi

traditsiooni mõiste kui selline ning mõned kunstnikud väidavad, et iga põlvkond leiutab ja teostab omaenda traditsiooni.

Kõrgkoolid peavad olema avatud uutele ideedele, uutele seostele ja jooksvalt kerkivatele probleemidele. Varasemate kümnendite nostalgia, mis seostus taassündinud huviga traditsioonilise käsitöö vastu, on nüüd muundumas keskkonnateadlikkuseks. Paljud käsitöövõtted on lahutamatult seotud maakasutusega, mis omakorda mõjutab tugevalt liigilist mitmekesisust. Haruldased pole kohalikud algatused, mis lõimivad rahuldust pakkuva tööhõive vastutustundliku maakorraldusega. Inimesed teevad traditsioone austavaid elustiilivalikuid, mis annab oma panuse elukvaliteeti ja keskkonda.

Uued kursused ja võimalused, mida kõrgkoolid neile protsessidele vastusena pakuvad, on põnevad, kuid eeldavad uuenduslikkust õpetamisel ja õppimisel. Mingis osas puudutab see eelarvejuhtimist: õppeasutused tunnevad survet õpetada suuremaid gruppe vähema kontaktõppega ning käsitöökodade taristu ja varustuse kulud on enamasti kõrged. Sellele vaatamata on olemas soov leida tõeliselt uusi tegevusviise. Edusamme on tehtud õppeaineülese õpetamise ja teadustöö vallas, uued meetodid lõimivad loodus-, humanitaar- ja sotsiaalteaduslike valdkondade ekspertteadmisi. Kaugõpe ning e-õpe võimaldavad eri viisidel hõlmata geograafiliselt üksteisest kaugel asuvaid õpilasi. Need muutused nõuavad meilt kursuste aluseks olevate haridusmodelite värske pilguga ülevaatamist.

Pikaajaline seos käsitöö ja vaikiva teadmise vahel leiab uue väljenduse kehasumuse idees. Meie endi kehaline olemus teeb meist psühholoogiliselt tervikliku, sidusa ja tundmisvõimelise olendi; laiemas tähenduses on kehasumus osa meie keskkonnas olemise viisist. Seotuna kehalisusega on vaikiv teadmine multisensoorne nähtus ning käsitöölise tööriistadele ja materjalile suunatud pühendumuse „vool”. Mõistmine toimub alateadvuses, „voolus püsimise” abil, ilma seda sõnadesse valamata. Tihti on seda keeruline või isegi võimatu sõnadesse panna. See tekitab logistilise probleemi teadlasele, kelle jaoks dialoog ja tekst on peamised asjakohasuse ja valiidsuse tuvastamise vahendid. Kuidas sobitub vaikiv teadmine akadeemilise vastutusega? Kuidas sobitada „protsess” teadustulemuste üleskirjutamise ja hindamisega? Millisel uuel kujul tuleks teadustöid kirjastada? Innovatiivsed väljendusvormid, taasesitamine ja teadvelolek on käsitöö vaikivate elementide jaoks sama vajalikud kui kunsti puhulgi.

Konverents pakkus nende väljakutsete tarvis mitmekesiseid lahendusi. Näiteks:

TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias alustatakse uurimist tehnoloogiast ja oskustest. Üliõpilased liiguvad tasahaaval tehnoloogiate taga peituvate vaikivate osiste „lahtisõlmimiseni” ning neid julgustatakse leidma väljendusviise

oma saavutuste vahendamiseks akadeemia ajakirjas *Studia Vernacula*. Sellel ajakirjal, mida iseloomustab eriline akadeemilisuse ja praktilise oskusteabe sulam, on erialases kirjanduses oma kindel koht.

Audiovisuaalse meedia leidlik kasutamine praktikute tegevuse ja liigutuste salvestamiseks ja taasesitamiseks võimaldab heita dünaamilise ja multimodaalse pilgu käsitöölise sensoorsesse ja taktiilsesse keskendumisse oma tööriistade ja materjalide kasutamisel. Kolleegid Göteborgi ülikoolist iseloomustavad seda kui „osasaamist” ja Tartu Ülikoolis räägitakse sellest kui „semiootilistest modaalsustest”.

Vaatamata arengule ning ka mitmetel eespool kirjeldatud põhjustel on käsitöö uurimisel alati oht, et teooria ja praktika jäävad üksteisest irdu. Sotsiaalteadustele omased meetodid: reflektiivne praktika, kriitiline refleksioon, osalusdisain on seda lõhet mingil määral ületanud. Kuid kõrgkoolidel lasuva akadeemilise vastutuse tõttu ei saa käsitöö „kõrgem haridus” piirduda ainult nendega. Osa käsitöölise haridusest tuleb omandada praktikas, töökohal, muuseumides ja muus rahvahariduslikus keskkonnas.

Muuseumidel kui käsitööriistade ja -esemete ning nendega seotud dokumentide hoiukohtadel on ajaloo ja antropoloogia ning nende „esemelise kultuuriga” juba väljakujunenud side. Kuraatorite teadmised kollektiooni ulatusest ja põhjalikkusest, esemete päritolust ning iseloomulikest tunnustest on hariduse jaoks olulised allikad. Konverentsil toodi välja ka mõningaid näiteid: Shetlandi Muuseumi ja arhiivi lähenemine käsitööõpingute toetamisel ning korvipunumine Iirimaal, mis võimaldab käsitöö kaudu vaadelda ühiskonna ajalugu. Läti Rahvuslik Kultuurikeskus pakub rahvahariduse võimalust õpitubade kaudu, mis rahvuskultuuri ühtaegu nii igavikustavad kui uuendavad.

Käsitöötegitjad oma töötubades annavad võimaluse rännata kultuuriajaloo ja arenevatel turgudel. Üks näidetest, mida konverentsil esitati, oli muistsetes Kaug-Põhja kultuurides levinud kalanaha kasutamine. Kuna kalanahk pärineb toiduainetetööstuse jääkidest, on tegu moेतööstuse jaoks uuendusliku ja jätkusuutliku materjaliga, mis ühtlasi soodustab ringmajanduse arengut.

Kultuurivahetus ja -löiming on käsitööuuringute väljakujunemisejärgus mõõtmed. Lääne-Eesti naised valmistasid 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alguses traditsioonilisi villaseid seelikuid, mille kahekordne *ikat*-tehnikas muster loodi neotud löime- ja koelõnga abil juba enne kudumist. Nende seelikute valmistamine lõppes 1920. aastatel ning seda kunsti pole ligikaudu 100 aastat enam viljeldud. Kahekordne *ikat* on levinud ka Jaapanis. Viljandi Kultuuriakadeemias kaasati Eesti päritolu kanga uurimisse Jaapanist pärit käsitöötarkused.

Konverentsil kerkisid ka küsimused käsitöö kirjeldamisest ning selleks kasutatavatest oskussõnadest. Ajalooliselt peegeldub põlvkonnast põlvkonda

Foto 2. Postersessioonil kulusid marjaks nii sõnalised kui esemelised selgitused.
Lembe Lahtmaa foto.

toimuv pidev järkjärguline teisenemine märkamatutes muutustes oma tegevuse kirjeldamisel. Sageli kajastub see kitsalt kohaliku tähendusega murdesõnade kasutuses. Väljendid nagu *folk*, *rahvapärane*, *slöjd*³ ja *craft* tabavad sellega seoses mingit üldist ühist joont. Nii käsitöö mõiste kui ka sellega seotud oskussõnade uurimine on eraldi uurimisvaldkond, nagu näitas Tartu Ülikoolis tehtav töö.

Põhja- ja Baltimaade ülikoolides, kus käsitöö on hinnatud uurimisteema ning kus see on ka õpetajahariduse osa, on „käsitööteadus” (*craft research*) juba etableerunud. Teadus tähendab süsteemseid ja standardiseeritud uurimismeetodeid ning kategoriseerimist, mida tuleb kuidagiviisi sobitada praktilise käsitöö eripäraga. Lisaks tuleb õpetajahariduses käsitööteadus siduda didaktika ja pedagoogikaga. Göteborgi Ülikoolis on seda teemat käsitletud teadlase kompetentside uurimisel, mis hõlmavad tegemise (kreeka *k techne*) ja mõistmise (kreeka *k epistēmē*) kooslust. Helsingi Ülikooli magistri- ja doktoriõppe uurimisprogrammid on otsinud viise, kuidas empiirilist lähenemist mitmesuguste kvalitatiivsetes meetoditega siduda, ning edendanud sel moel käsitööteaduse kui distsipliini arengut.

3 Rootsist pärit *sloyd-* (*slöjd-*)pedagoogika eesmärk on arendada õpilaste praktilisi teadmisi ja oskusi, mille abil on võimalik lahendada praktilisi probleeme tööprotsesside tundmaõppimisel. Vt lähemalt Margit Sondbergi 2018. aastal TLÜs kaitstud magistritööst „Digitaalsete õppematerjalide koostamine käsitöötehnikate õpetamiseks”. – Tõlkija märkus.

Koolid on ülikoolide alustala. Paljudes maades on käsitööde õpetamise viisid koolides määratud riikliku haridusprogrammiga, mis ei pruugi pidada sammu käsitöö kogemise või väärtustamisega kaasaja ühiskonnas. Kahes Rootsi Mariestadi algkoolis on õpetajad kaasatud õpikeskkonna, sh käsitööklasside sisu kujundamisse. Õpitoad sisaldavad tööriistu ja materjale, mille abil püütakse luua keskkonda, mis sarnaneks koduga ja vähendaks sõltuvust masinatest ning keskenduks käsitsi kasutatavatele tööriistadele.

Pöördudes lõpetuseks tagasi selle juurde, et minevik seguneb tulevikuga, tuleb mainida, et konverentsi toimumiskoht Eesti Pärimusmuusika Keskus ise on oskuslikult Viljandi ajaloolistesse lossimägedesse sobitatud moodne ehitis. Keskus on vabaihendus, mis toetab traditsioonilise muusika alast haridust ning korraldab elava pärimusmuusika esitusi üle riigi, iseäranis oma hoones Viljandis, kus kontserdid, esinemised, koolitused ja seminarid toimuvad aastaringelt. Selle nüüdisaegse keldrisaaliga kultuurikeskuse kujundus on ühtaegu nii modernne kui ka lugupidav oma ümbruskonna suhtes. Ta on samaaegselt nii pärimuskäsitöö tänapäeva toomise ja tema tuleviku kujundamise monument kui ka metafoor.

Inglise keelest tõlkinud Anneli Külaots.

Patrick Dillon (s 1950) on Exeteri Ülikooli emeriitprofessor, Ida-Soome Ülikooli ja Helsingi Ülikooli dotsent. Ta on omandanud kõrghariduse bioloogina, doktori-kraadid majandusajaloos ja haridusteadustes. Ülikoolis töötanud 1981. aastast. Tema uurimisvaldkonnaks on kultuuriökoloogia, täpsemalt inimeste ja nende keskkonna vahelised interaktsioonid, mis leiavad väljundi teadmise ja oskamise ühisloomelistes vormides. Sellega on tihedalt seotud ka tema uurimistöökäsitöö, disaini ja kunsti ning pärandi seostest. Patrick on Studia Vernacula rahvusvahelise toimetuskolleegiumi liige.

Studying traditional crafts: bringing the past into the present and making a future

Abstract

'Studying Traditional Crafts' was the theme of a conference organised by the Estonian Native Crafts Department of the Viljandi Culture Academy, one of four colleges in the University of Tartu. The conference was held in Viljandi, November 12th-13th, 2019, to celebrate the 25th anniversary of the Department. Over one hundred people attended the conference, many from Estonia, but also delegates from Finland, Germany, Hungary, Ireland, Latvia, Norway, Sweden, Tajikistan, the United Kingdom, and the United States of America.

A conference is a collective sharing of ideas and points of view: knowledge and understandings are built collaboratively through critical reflection, cross-disciplinary exchange, consensus and sometimes by disagreement. This report of the conference is an interpretation and synthesis of its proceedings in generalised terms. For readers wishing to see specific presentations, most of them are available on the conference website: <https://sisu.ut.ee/craftconference2019/lectures>.

To be a craft practitioner is to be an 'insider', to work with tools and materials, drawing on a unique combination of experience, knowledge and skill, to produce useful or aesthetic objects. Many of the people who now study traditions and crafts are not themselves practitioners. There is a small but increasing number of people who are practitioners and who are conducting academic research on crafts, either on their own practices or on those of others. More people are involved in curation, conservation, preservation and renovation, mostly employed in the museums and heritage sectors. Higher education institutions (HEIs) have to cater for this growing demand.

The job of the researcher of traditional crafts is to unravel the biography of the object and its maker, to understand something of changing contexts. Here the abilities of the historical researcher and anthropologist are valuable. The more we know historically about how craft objects were made and the socio-economic and cultural circumstances in which the making took place, the greater is the heritage value.

In heritage re-creations, 'authenticity' is important, which in turn requires close attention to historical detail. Heritage and tradition are increasingly seen as components of national identity and crafts as a means of keeping that identity alive. Higher education about traditional crafts provides a framework for

discussing tradition as a dynamic cultural process and critiquing it in environmental and societal terms at local, national and global levels.

HEIs have to be responsive to new ideas, new connections and emerging agendas. Many craft practices can be shown to be inextricably linked to land-use, which in turn has a major impact on biodiversity. Locally-based initiatives which integrate fulfilling employment with responsible land management are no longer rarities. People are making lifestyle choices which recognise tradition because of its contribution to quality of life and a good environment.

In response to these developments, the new courses and opportunities offered by HEIs are exciting, but they also call for innovative approaches to teaching and learning. The Viljandi conference addressed these challenges, giving voice to approaches from different national and cultural contexts and from different traditions of making and research.